

om te bespeuren, hoe de volken wier talen overeenstemmen, ook in uiterlijk elkaar gelijken, hoe b.v. de Noordelijke veelal blond, de Zuidelijke donker zijn.

Kortom, het treffend verschil tusschen Germanen en Romanen bleek ook hier, en dat, hier, in den kring waar het Woord Gods grondslag was, de eerste zoo ontzaglijk veel sterker in getal waren dan de laatste, getuigt van den zegen dien God het „Huis der Germanen” schonk, een zegen dien het Zuiden, toen het de Hervorming verwierp, van zich afstiet. Toen ging ook de wereldmacht uit het Zuiden op het Noorden over. De Germaan is thans de heerschende op stoffelijk en geestelijk gebied. De godzaligheid is tot alle dingen nut.

Maar wederom onder die Germanen zelf, wat verscheidenheid! Kalm, diepdenkend gaat de Nederlander zijn weg. Koel, maar rusteloos werkzaam is de Engelschman. Hartelijk, meer theoretisch dan praktisch soms, is de Duitscher. Ze vullen elkaar aan, leeren van elkander. En allen wederom hebben den Romaan schoonheid, afronding en bevalligheid van vorm af te zien, gelijk hij hun de degelijkheid en de diepte van behandeling.

De Engelschman doet alles min of meer als business, als „zaken.” De Duitscher is gemoedelijk, denkt over alles en is blij in 't heden; de Franschman is oppervlakkig, maar vlug en vroolijk. De Nederlander kent u zelven! zeggen we.

Zie, er was alzoo op deze Conferentie veel en velerlei te leeren, ook wat niet op 't program stond. Bovenal leerde zij ons, dat we nog veel te leeren hebben.

En nu het derde stuk — de nabetrachting?

Lieve vriend, gij weet:

„Een hond is vermaard

Om zijn gezelligen aard.

En . . . een Conferentie om zijn staart!”

Dat hebben we in allen deele ervaren.

Het is een lange staart met krullen. Een van die krullen heet Te kort. Dies helpt ons nu het aan te vullen!

A. J. HOOGENBIRK.

HOOFD EN HART.

Ieder weet, dat de H. Schrift in het zieleleven van den mensch aan het hart eene centrale plaats toekent en daarentegen van het hoofd slechts zelden melding maakt. Niet het hoofd, maar het hart is volgens haar het beginsel, de wortel, het brand- en middelpunt van heel het leven en van al de werkzaamheden der ziel. Het is niet alleen, gelijk bij ons, zetel en orgaan van alle gevoel en aandoening, zoodat liefde en haat, vriend- en vijandschap, droefheid en vreugde, moed en vreeze, medelijden en wraak en allerlei andere gevoelens daaraan worden toegeschreven. Zie bijv., om enkele plaatsen uit zeer vele te noemen: Jes. 65 : 14; Hos. 11 : 8; Ps. 84 : 3; Joh. 16 : 6; Hand. 2 : 46 en 7 : 54. Maar het is verder ook de oorsprong en de drijfkracht van den wil, die niet naar goedvinden nu her- dan derwaarts zich wenden kan, maar gebonden is aan en bewogen wordt door de natuur van het hart, zie o. a.: Exod. 35 : 21, 29, Pred. 1 : 13; Dan. 1 : 8; Hand. 11 : 23; 2 Cor. 9 : 7. Het opmerkelijkst is echter, dat ook alle werkzaamheden, die wij onder den naam van het kenvermogen samenvatten, in de H. Schrift aan het hart worden toegeschreven. Denken, overleggen, beraadslagen, herinneren, zich inbeelden, weten, enz., zijn volgens de Schrift functiën van het hart; daaraan ontleenen zij hun oorsprong en daarin hebben zij hun zetel en oorgaan. Deut. 8 : 5, 29 : 4; Neh. 5 : 7; Jes. 32 : 4, 65 : 17; Luk. 2 : 19; Hand. 16 : 14; 1 Cor. 2 : 9 en vele andere plaatsen leeren dit duidelijk. Er is daarom ook telkens sprake van gedichtselen, inbeeldingen, raadslagen, bedenkingen, overleggingen, gedachten des harten, Gen. 6 : 5; Ps. 73 : 7; Matth. 15 : 9; 1 Cor. 4 : 5; Hebr. 4 : 12. Zelfs woorden komen voort uit het hart; de dwaas zegt in zijn hart: daar is geen God, Ps. 14 : 2. En denken is spreken in het hart, Gen. 8 : 21, 17 : 17; Ps. 27 : 8; Spr. 23 : 33; Matth. 24 : 48.

Deze zielkunde der H. Schrift verdient daarom te meer onze opmerkzaamheid, wijl zij zoo geheel en al van de onze afwijkt. Niet slechts de wetenschappelijke psychologie leert het ons, dat het hoofd, en niet het hart, moet beschouwd worden als zetel en orgaan van het denken. Maar ook de dagelijksche ondervinding getuigt datzelfde. Ieder weet bij ervaring, dat het denken geschiedt met het hoofd en dat het bewuste leven gebonden is aan de hersens. Het verrast

ons zelfs en komt ons vreemd voor, dat de Israelieten die werkzaamheden der ziel, welke volgens ons besef zoo duidelijk plaats grijpen in het hoofd, hebben kunnen toeschrijven aan het hart. Bij ons is het hart nog slechts zetel en orgaan van de aandoeningen en stemmingen der ziel. Maar het bewustzijn met al zijne uitingen en werkzaamheden heeft zijn centrum in het hoofd. Het is alsof het denken bij ons hoe langer hoe meer aan de invloeden van het hart zich heeft trachten te ontworstelen en nu daartegenover eene zelfstandige en onafhankelijke plaats inneemt.

Dit verschil in het bepalen van de verhouding, waarin hoofd en hart tot elkander staan, hangt ongetwijfeld ten nauwste samen met en vindt althans voor een goed deel zijne verklaring in het onderscheiden karakter van de Oostersche en de Westersche volken. De Oostersche volken zijn veel ontvankelijker en veel vatbaarder voor allerlei indrukken dan de Westersche; zij hebben meer hartstocht, dieper gevoel, minder kalm en bedaard overleg. Zij leven dichter bij hun hart, en de aanschouwing wint het bij hen verre van de reflectie. Wat ze gevoelen, uit zich terstond in woord en gebaar, zet zich aanstonds om in gedachte en daad. De afstand tusschen hoofd en hart is klein en spoedig doorloopen. Ja, onmiddellijk reflecteert zich de aandoening van het hart in het denken van het hoofd en in de bepaling van den wil. Gedachte en wil staan onder den machtigen impuls van het hart, en worden daardoor beheerscht.

En dat Oostersche karakter wordt ook in Israel gevonden. Israel is geen volk van denkers; het mist de scherpe dialectiek des verstands, den wijsgeerigen aanleg, die de Indo-Germaansche volken kenmerkt. Het is veeleer een volk van gemoed en van hart; geen volk der lauwe Westerstranden, maar door en door Oostersch, levendig, opgewekt, hartstochtelijk, vatbaar voor allerlei indrukken; nooit onverschillig of neutraal, maar met zijne gansche ziel liefhebbende of hatende, zegenende of vervloekende, juichende of treurende. In dit zijn karakter was het door den Heere zelf gevormd. Israel moest niet produceeren maar ontvangen en bewaren, wat God het schonk; het moest niet over God wijsgeerig redeneeren maar naar Hem luisteren en Zijne daden bezingen. Daarom is ook in de Schrift nooit afgetrokken redeneering en kort betoog aan het woord; zij is niet uit reflectie, maar uit inspiratie geboren.

Maar de Westersche volken zijn gansch anders aangelegd. Zij kenmerken zich door een sterk gevoel van vrijheid, door een krachtig streven naar onafhankelijkheid. Zij munten uit door klaarheid van

gedachte, strengheid van betoog, scherpzinnigheid van redeneering. Het hoofd heeft hier van den aanvang af eene andere, grootere beteekenis dan het hart. Altijd heeft onder de Indo-Germaansche volken het streven bestaan, om het hoofd te emancipeeren van het hart, en de rede te doen heerschen over de wisselende stemmingen en aandoeningen der ziel. De schaduwzijde van dezen uitnemenden aanleg is echter niet te miskennen; het intellectualisme was ten allen tijde en is ook thans nog meer dan een dreigend gevaar. Het intellectualisme is die richting, welke in het denken niet een voorname werkzaamheid, maar het wezen ziet van de menschelijke ziel. Het ziet in verstandelijke kennis het hoogste goed en bepaalt de waarde van den mensch naar den omvang van zijn weten. Alle opvoeding heeft dan ontwikkeling van het verstand, uitbreiding der kennis ten doel. Scholen sparen gevangnissen uit. Als het hoofd maar gevuld is, komt het hart vanzelf op de rechte plaats. Kennis is bron der deugd en een geneesmiddel voor alle kwalen der lijdende menschheid.

Tegen deze eenzijdige verstandsrichting biedt de H. Schrift ons een uitnemend correctief. Hoe men den aanleg en de eigenaardige roeping der Westersche volken ook waardeere; het hoofd is niet het eenige, en het verstand niet het wezen van den mensch. Ook wij ervaren het menigmaal, dat denken en willen door ons hart worden beheerscht en alzoo uit het hart de oorsprongen van ons gansche zieleleven zijn. Buiten ons weten en tegen onzen wil stijgen er dikwerf allerlei bedenkingen en overleggingen in ons bewustzijn op. Een zoogenaamd onbevooroordeeld onderzoek en onafhankelijke wetenschap is er daarom niet. Elk mensch brengt ook bij zijne eerlijkste en onpartijdigste onderzoekingen zichzelf, zijn eigen hart, mede en kan zich van zichzelf niet ontdoen. Bewust of onbewust geeft zijn hart de richting aan, waarin zijn denken en willen zich beweegt. Een beroemd wijsgeer heeft daarom terecht gezegd: Wat voor wijsbegeerte men heeft, hangt daarvan af, wat voor mensch men is. Het stelsel van ons hoofd is dikwerf niets anders dan de geschiedenis van ons hart. Ongerijmd is daarom de eisch en ook practisch onuitvoerbaar, om als man van wetenschap aan het hart in ons het zwijgen op te leggen en alleen het woord te geven aan het zoogenaamde neutrale verstand. Niet dit kan en mag toch de eisch der wetenschap zijn, om den mensch te halveeren en aan het diepste en edelste in hem te kort te doen; maar onze roeping behoort veeleer deze te zijn, dat wij altijd en overal, ook op wetenschappelijk gebied, volkomene en waarachtige menschen

zijn, tot alle goed werk bekwaamelijk toegerust. Dat is een eisch onzer natuur en eene behoefte van onzen geest, die naar eenheid dorst en streeft naar harmonie.

Omgekeerd weten wij allen, dat de scherpzinnigste redeneering en het strengste betoog dikwerf niet baten, om iemand van ongelijk te overtuigen en tot ons standpunt over te halen. Het hart heeft zijn eigen logika en zwicht voor geen syllogisme des verstands. Wie dit niet inziet en erkent, moet ter verklaring van de vasthoudendheid zijner tegenstanders tot hardnekkigheid en onwil de toevlucht nemen. Het intellectualisme leidt tot onverdraagzaamheid en ziet met verachting op de domme en onwillige schare neer. Maar ook zonder dat er onwil of onverstand in het spel is, gebeurt het menigmaal, dat een mensch zich niet gewonnen kan geven onder een betoog, omdat hij zijn hart, omdat hij zichzelf, niet mee kan krijgen en in zijn hart oppositie blijft voeren, ook al is zijn verstand aan het einde van alle tegenspraak. En liever getroost hij zich in zulk een geval ongerijmdheden des verstands dan onvrede des gemoeds. De vrede met het eigen hart wordt door elk verkoren boven den vrede van het hoofd. De logische macht der waarheid is ten allen tijde onmachtig gebleken om alleen en zonder andere hulp het hart te bekeeren. Zelfs de wijsbegeerte heeft dit soms erkend; KANT en SCHOPENHAUER hebben beide „eene soort wedergeboorte“ noodig geacht voor de werkelijke vernieuwing van den mensch. Om te denken en te willen gelijk het behoort, moet men eerst wezen wat men behoort te zijn. Verstand en wil hangen niet in de lucht en kunnen zich niet bewegen naar hartelust; zij zijn gebonden aan en wortelen in de innerlijke natuur, in het hart van den mensch. Maak daarom allereerst den boom goed; dan volgen de goede vruchten vanzelf. Verstandelijke ontwikkeling en intellectuele vooruitgang zijn om die reden op zichzelf ongenoegzaam, om den mensch geestelijk en zedelijk te vernieuwen. Onder dat alles kan hart en karakter hetzelfde blijven. En de intellectuele kennis, schoon op zichzelf een onwaardeerbaar goed, wordt dikwerf zelfs in den dienst van den onherboren mensch een gevaarlijk werktuig tot bevrediging van booze hartstochten en zondige neigingen.

Het bewustzijn blijft desniettemin wel de hooge en eervolle plaats behouden, die het inneemt in ons zieleven. Het beantwoordt aan de stelling, welke aan ons hoofd toekomt in het menschelijk organisme. Het denken is en blijft eene der voornaamste werkzaamheden van den menschelijken geest. Het bewustzijn is de ingang, de poort,

de koninklijke weg tot de menschelijke persoonlijkheid. Er is geen andere weg voor ons ontsloten, of althans geoorloofd, dan die door het hoofd des menschen henenleidt. Daar geeft de mensch als het ware audientie en hoort hij ons aan en staat ons te woord. Het hoofd is de anti-chambre van den mensch. De pogingen om langs een anderen weg, zooals tegenwoordig dikwerf geschiedt, om als het ware door eene achterdeur in de menschelijke persoonlijkheid binnen te dringen, verdienen over het algemeen onze afkeuring; zij leiden er toe, om aan den mensch zijne persoonlijkheid, zijn recht op zichzelf, te ontnemen en om hem in het bezit van een ander te brengen, dat is, tot een „bezetene“ van een ander te maken. God bewandelt zelf dien koninklijken weg, als Hij aan onze zielen arbeiden laat door het Woord en het geloof bindt aan het gehoor.

Maar niet het hoofd; het hart is centrum van den mensch. Daar woont hij zelf; dat is zijn binnenkamer; in het hart is de mensch eerst waarlijk bij zichzelf. Het hoofd zij de ingang en het voorportaal; het hart is de tempel, het heiligdom van den mensch. Alleen wie dat hart gewonnen heeft, heeft den mensch. Daarom eischt de Heere in de eerste plaats ons hart, en daarna ook het verstand en alle krachten. Met den sleutel der kennis alleen gewapend, dringen wij in het binnenste heiligdom der menschelijke persoonlijkheid niet door. Wij kunnen dan iemand misschien tot zwijgen brengen; maar zwijgen is in dit geval geen toestemming. Wie het hart des menschen wil winnen, moet nog iets anders meebrengen dan redeneering en betoog. Hij heeft de liefde van noode, om daardoor anderer hart in liefde te ontsteken. Machtig waren ten allen tijde die menschen alleen, die op eene of andere wijze de behoeften van het hart bevredigden, het gemoed wisten te roeren, zich meester konden maken van de diepste neigingen der ziel. Slechts de liefde, in den ruimsten zin genomen, is de sleutel, die ons het binnenste heiligdom van 's menschen persoonlijkheid ontsluit. Naar Gereformeerde belijdenis is de genadewerking des H. Geestes onwederstandelijk, maar zij is dit omdat zij tegelijk zacht en liefelijk is. Zij dwingt niet maar neigt. Zij maakt niet slaafsch maar gewillig. En God is Meester van het menschelijk hart, omdat Hij almachtige Liefde is.

KAMPEN.

H. BAVINCK.